

Isparta'nın Sütçüler İlçesindeki Osmanlı Dönemine Ait Kitabeli Mezar Taşları

The Tombstones with Inscription from the Ottoman Period in the District of Sütçüler in Isparta Province

İsmail Hakkı GÖKSOY

Prof. Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi
İslam Tarihi Ana Bilim Dalı Öğretim Üyesi
Suleyman Demirel University, Faculty of Divinity
Professor of Islamic History Main Chair
Isparta/Türkiye
ismailgoksoy@sdu.edu.tr | orcid.org/ 0000-0003-2976-0567

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü | Article Type: Araştırma Makalesi | Research Article

Geliş Tarihi | Received: 29 Nisan / April 2024

Kabul Tarihi | Accepted: 17 Haziran / June 2024

Yayın Tarihi | Published: 30 Haziran / June 2024

Atıf | Cite as: İsmail Hakkı Göksoy, "Isparta Sütçüler İlçesindeki Osmanlı Dönemine Ait Kitabeli Mezar Taşları", *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 52 (Haziran 2024/1), 23-51.

İntihal | Plagiarism: Bu makale en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi./This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

Copyright © Published by Suleyman Demirel University Faculty of Theology Isparta/Turkey

Web: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sduifd>

Mail: ilahiyatdergisi@sdu.edu.tr

Isparta'nın Sütçüler İlçesindeki Osmanlı Dönemine Ait Kitabeli Mezar Taşları

Öz

Tarih boyunca önemli yerleşim merkezlerinden biri olan Isparta'nın Sütçüler ilçesi, günümüzde de çeşitli kültür ve medeniyetlerin izlerini barındırmasıyla dikkat çeker. İlçe merkezine yakın eski Adada kenti, Roma ve erken Bizans döneminde Pisidya (Pisidia) bölgesinin en önemli şehirlerinden biri idi. XIII. Yüzyıl başlarında (1204) Isparta ve Eğirdir çevresinin fethi ile birlikte Sütçüler yöresi de Anadolu Selçuklu Devleti'nin hâkimiyeti altına girmiş ve ardından Hamidoğulları ve Osmanlı Devleti idaresi altında kalmıştır. Sütçüler yöresi ilk zamanlar Eğridir kazasına bağlı Yuva nahiyesi ve XVI. Yüzyıl sonlarında da Pavlu kazası adıyla Isparta Hamid sancağının müstakil bir kazası olmuştur. 1865'de tekrar Eğirdir'e bağlı nahiye yapılırken, 1938'de Isparta iline bağlı Sütçüler adıyla ayrı bir ilçe olmuştur. İlçede Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinden kalma çeşitli eserler vardır.

Sütçüler ilçesi sınırları içindeki yerleşim yerlerinde Osmanlı dönemine ait birçok mezarlık bulunmakta, ancak özellikle köy mezarlıklarında genellikle isimsiz ve kitabesiz mezar taşları yer almaktadır. İlçe merkezi ile bazı köylerde bulunan mezarlıklarda üzerinde sadece hüve'l-bâkî ibaresi, mevtanın ismi ve ölüm tarihinin yazılı olduğu az sayıda mezar taşı yer almaktadır. Bunların çoğu küfeki taşından yapıldığı için zamanla deforme olmuş ve okunamaz bir hal almışlardır. Osmanlı dönemine ait Arap harfli kitabeli mezar taşları ise, yörede sadece bugünkü ilçe merkezindeki mezarlıklarda bulunmaktadır. İlçe merkezindeki kitabeli mezar taşlarıyla ilgili olarak daha önce bazı araştırmalar yapılmıştır. Ancak, bunlar arasında Sütçülerli emekli astsubay Ali Ergenekon tarafından 1970'li yıllarda yapılan çalışma, yayımlanmamış ve sadece daktilo edilmiş bir nüsha halinde tespit çalışması niteliğinde kalmıştır. Diğer bir çalışma da, başka bir ildeki mezar taşları üzerine doktora tezi de hazırlayan akademisyen Emine Güzel tarafından yapılmıştır. Söz konusu bu çalışma, esas itibarıyla ilçe merkezinde bulunan ve tarihi, Selçuklu dönemine kadar uzanan Sefer Ağa Camii ile haziresindeki mezar taşlarını konu edinmiştir. Çalışmada Sefer Ağa Camii'nin tarihi, mimari, plan, malzeme ve teknik ile süsleme özellikleri üzerinde durulmuş ve haziresindeki mezar taşları ise tipoloji, yazı çeşidi ve tezyinat yönleriyle incelenmiştir. Ancak bu araştırma ise, daha önce üzerinde yapılmış çeşitli okumaları ve onlar hakkında verilen bilgileri yeniden değerlendirmeyi amaçlamanın yanı sıra henüz üzerinde herhangi bir araştırma yapılmamış diğer Osmanlı dönemine ait kitabeli mezar taşlarının da gün yüzüne çıkarılmasını ve okunmasını hedeflemiştir. Dolayısıyla bu makalede ilçe merkezinde bulunan Musalla ve Ali Dede mezarlıkları ile Sefer Ağa Camii haziresi hakkında bazı kısa bilgiler verdikten sonra, esas itibarıyla bu mezarlıklardaki Osmanlı dönemine ait kitabeli mezar taşları üzerindeki yazıların okunması ve onların yazı ve süsleme özelliklerinin tespiti üzerinde durulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Isparta, Sütçüler, Kitabeli Mezar Taşları, Osmanlı Mezar Taşları.

The Tombstones with Inscription from the Ottoman Period in the District of Sütçüler in Isparta Province

Abstract

Sütçüler district of Isparta province has been one of the important settlement centers throughout history and still draws attention with its traces of various cultures and civilizations today. The old city of Adada, located close to the district center, was one of the most important cities of the Pisidia region during the Roman and early Byzantine periods. With the conquest of Isparta and the surrounding areas of Eğridir at the beginning of 13th century (1204), Sütçüler region came also under the rule of the Anatolian Seljuk State and then it remained under the rule of the Hamid Principality and the Ottoman State. Sütçüler region was first known as the Yuva township of Eğridir district, but at the end of 16th century it gained an independent district status with the name of Pavlu connected to the Isparta Hamid sanjak. In 1865, it was made a township within Eğridir district again and it became a separate district in 1938 with the name of Sütçüler attached to the province of Isparta. There are various artifacts from the Seljuk and Ottoman periods in the district.

There are many cemeteries from the Ottoman period in the settlements within the borders of Sütçüler district, but generally they have gravestones without any names and inscriptions on them especially in the village cemeteries. In the cemeteries in the district center and some villages, there are only a few tombstones on which the phrase hüve'l-bâkî, the name of the deceased and the date of death are written. Since most of these were made of limestone, they became deformed and unreadable over time. Therefore, the tombstones with inscriptions in Arabic letters from the Ottoman period are found only in the cemeteries in today's district center. Some research has been done before on the inscribed tombstones in the district center. However, among these, the study conducted by a retired junior officer named Ali Ergenekon from Sütçüler in the 1970s was not published and remained only as a preliminary study in a typed copy. Another study was conducted by academician Emine Güzel, who also prepared a doctoral thesis on gravestones in another province. This study mainly focuses on the Sefer Ağa Mosque and the tombstones in its graveyard, which is located in the district center and whose history dates back to the Seljuk period. In the study, the history, architecture, plan, material, technique and decoration features of Sefer Ağa Mosque were focused on, and the tombstones in its graveyard were examined in terms of typology, type of writing and decoration. However, this research aims to re-evaluate the various readings and information given about them before, as well as to unearth and read other inscribed tombstones from the Ottoman period, which have not been researched or identified yet. Therefore, in this article, after giving a brief historical information about the cemeteries of Musalla and Ali Dede in the Sütçüler district center and the Sefer Ağa Mosque graveyard, the focus is made on reading the inscriptions on the inscribed tombstones from the Ottoman period in these cemeteries and determining their inscription and decoration features.

Keywords: Isparta, Sütçüler, Gravestones with Inscriptions, Ottoman Gravestones.

Giriş

Sütçüler, Isparta'nın güneyinde Antalya, Konya ve Burdur ile sınırları olan ve nüfusu itibariyle küçük ancak yüzölçümü itibariyle Isparta'nın en büyük ilçelerinden birisidir. 1288 km² yüzölçümüne sahip olmasına rağmen, arazisi dağlık ve engebeli olduğu için nüfus yoğunluğu bakımından oldukça küçük bir ilçe konumundadır. 2009 yılı nüfus sayımı sonuçlarına göre ilçe merkezinin nüfusu 2.371, köylerdeki nüfus ile birlikte ilçenin toplam nüfusu ise 12.459 olarak kaydedilmiştir.¹ Nüfus yoğunluğu açısından günümüzde de çok fazla bir değişiklik olmadığı ve hatta ilçenin 30 köy yerleşimi olmasına rağmen köylerdeki nüfusun da giderek azaldığı görülmektedir. Nitekim 2023 yılı adrese dayalı nüfus sayımı sonuçlarına göre, ilçe merkezinin nüfusu 2.538 ve köyleriyle birlikte ilçenin toplam nüfusu da 10.143 olarak tespit edilmiştir.²

Sütçüler, ilkçağlardan itibaren önemli bir yerleşim yeri olmuştur. Nitekim ilçe sınırları içerisinde bulunan Adada antik kenti, Roma ve erken Bizans dönemlerinde Pisidya (Pisidia) bölgesinin en önemli kentlerinden biridir. Kuruluşu milattan önceki yıllara dayanan Adada antik kenti, Sütçüler'den 12 kilometre uzaklıkta Sağrak köyü ile Zengi yaylası arasında bulunmakta ve halk arasında Karabavlu adıyla anılmaktadır. Aziz Pavlus'un Hıristiyanlığı yaymak gayesiyle Roma yolunu takip ederek bölgede vaaz ve irşatlarda bulunmasından dolayı kentin adı daha sonra Pavlu olarak anılmıştır. Ancak, şehir Bizans idaresi altında Hıristiyanlık devrinde IX. Yüzyıldan sonra giderek önemini kaybetmiştir.³

1204 yılında Isparta'nın III. Kılıç Arslan (ö.1205) döneminde kesin olarak Anadolu Selçuklu hâkimiyeti altına alınmasından sonra Sütçüler merkezi ve çevresi de Türklerin eline geçmiştir. XIII. yüzyılın başlarından itibaren Anadolu Selçukluları döneminde çeşitli Oğuz boylarına mensup Türk aşiretler ile göçebe Türkmen olarak bilinen Yörükler, Sütçüler yöresini yurt edinmişlerdir.⁴ Önce Anadolu Selçuklu Devleti'ne daha sonra da merkezi Eğirdir'de bulunan Hamidoğulları Beyliği'ne bağlı bir yer olarak kalmış ve 1390 yılında Osmanlı hâkimiyeti altına girmiştir. Osmanlı Devleti'nin ilk dönemlerinde Hamid Sancağı'nın Eğirdir kazasına Yuva nahiyesi adıyla bağlanmıştır. XVI. Yüzyılın sonlarından XIX. yüzyılın ikinci yarısına kadar Pavlu kazası adıyla Isparta (Hamid) sancağına bağlı müstakil kazalardan biri olmuştur. 1867 yılında tekrar Eğirdir kazasına bağlı bir nahiye yapılmış ve daha önce nahiye olan Kesme ve Kartoz da köy olarak Pavlu nahiyesine bağlanmıştır.⁵ Cumhuriyetin ilk yıllarında bulunduğu yerin dağlık ve engebeli olması sebebiyle dağ anlamına gelen Cebel nahiyesi olarak adlandırılmıştır.⁶ Nahiye merkezinin teklifi ve Isparta İl Daimi Encümeni'nin kararı ile 1938 yılında Eğirdir ilçesinden ayrılarak Isparta'ya bağlı müstakil bir ilçe olmuştur. Aynı tarihte ilçenin adı

¹ Sütçüler Belediyesi Web Sitesi: <http://www.sutculer.bel.tr/sayfa/nufus-idari-durum.html> (Erişim: 03.12.2023).

² 2023 yılı nüfus verileri için bkz., <https://www.nufusune.com/sutculer-ilce-nufusu-isparta> (Erişim: 15.02.2024)

³ Geniş bilgi için bkz., Mustafa Büyükkolancı, *Adada: Pisidia'da Antik Bir Kent* (Isparta: Göltaş Yayınları, 1998), 5-9.

⁴ İsmail Hakkı Göksoy, *Sütçüler ve Yöresinin Tarihi Üzerine Bir Araştırma* (Isparta: Tuğra Matbaası, 1999), 14-15.

⁵ Böcüzade Süleyman Sami, *Isparta Tarihi* (Haz. Hasan Babacan), (Isparta: Isparta Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, 2012), 100-101.

⁶ Göksoy, *Sütçüler ve Yöresinin Tarihi Üzerine Bir Araştırma*, 28.

da halkının İstanbul, Ankara ve Eskişehir gibi büyük kentlerde seyyar sütçülük ve süt ürünleri pazarlamacılığı yapmasından dolayı Sütçüler olarak değiştirilmiştir.⁷ Daha önce Eğridir kazasına bağlı olan Sığırlık (Yeşilyurt) ve Selimler köyleri de, yeniden Sütçüler ilçesine bağlanmıştır.⁸ Günümüzde Sütçüler ilçe merkezine bağlı 7 mahalle ve 30 tane de köy yerleşimi bulunmaktadır.⁹

Sütçüler İlçe Haritası

(Kaynak: Sütçüler Kaymakamlığı Web Sitesi: <http://www.sutculer.gov.tr/ilcemiz-haritasi>)

1. Sütçüler İlçe Merkezindeki Mezarlıklar

1.1. Musalla Mezarlığı

Sütçüler ilçe merkezinde bugün iki mezarlık bulunmaktadır. Bunlardan birisi, ilçe merkezinin batısında ve girişinde Musalla denilen yerde bulunan Musalla Mezarlığı'dır. Mezarlığın alt tarafındaki düzlükte eskiden bayram namazları kılındığı için buraya resmi olarak bu ad verilmiştir. Ayrıca, su ihtiyacını karşılamak için eskiden bu mevkide bir su sarnıcı da olduğu bilinmektedir. İlçe merkezinin girişindeki bu mezarlık, Selçuklu dönemi zamanından bu güne kadar Müslüman Türklerin ölümlerini gömdükleri ve bugün de hala kullanılan ilçenin en büyük mezarlığıdır. Ancak, mevcut mezar taşlarında Selçuklu ve Osmanlı dönemlerine ait yazı ve tarih olmadığından mezarlıkta yatanların tarihi şahsiyetleri

⁷ Göksoy, *Sütçüler ve Yöresinin Tarihi Üzerine Bir Araştırma*, 5; Sütçüler Kaymakamlık Dosyası, 1997, 1 (Daktilo edilmiş nüsha).

⁸ Göksoy, *Sütçüler ve Yöresinin Tarihi Üzerine Bir Araştırma*, 27

⁹ Sütçüler Kaymakamlığı Web Sitesi: <http://www.sutculer.gov.tr/sutculer-merkez-belde-mahalle-ve-koyler> (Erişim: 03.12.2023).

meçhuldür.¹⁰ Yakın dönemlerde bazı kimseler, atalarının mezarlarını tamir ettirip yeni mezar taşları koydurmuşlar ve üzerlerine doğum ve ölüm tarihlerini yazmışlardır. Bunların sayıları az olup, bazılarının üzerlerindeki doğum tarihleri, XIX. Yüzyılın ikinci yarısına tarihlenmiştir.¹¹

1940'lı ve 1970'li yıllarda ilçe merkezindeki Sefer Ağa Camii Haziresi'ndeki mezar taşları da, bu Musalla Mezarlığı'na taşınmıştır. Taşınan birçok mezar taşı zamanla tahrip olmuş ve yeni mezarlık alanına gelişi güzel bırakılmıştır. Günümüzde mezarlığın ortasından geçen yolun üzerinde bulunan giriş kapısının hemen iç kısmındaki yeni mezarlık çeşmesinin alt taraflarında bu taşınan mezar taşlarının bazılarını rastlamak mümkündür. Bunlar küfeki taşından yapılmış sarıklı ve fesli mezar taşları olmakla birlikte, üzerlerinde herhangi bir yazı veya kitabe bulunmamaktadır. Bazılarının üzerinde Hüve'l-bâkî gibi yaygın kullanımı olan ibareler ve ölüm tarihini belirten rakam ve yazılar vardır. Ancak çoğu okunamaz durumdadır. Birçoğu zamanla tabiat ve insan faktörünün olumsuz etkilerinden dolayı asıl formunu kaybetmiş, tahrip olmuş veya son yıllarda burada yapılan yeni mezarlar arasında kaybolup gitmiştir (Resim 1).

Resim 1: Musalla Mezarlığı'ndaki Sefer Ağa Camii Haziresinden Taşınan Bazı Kavuklu ve Fesli Mezar Taşları (Foto: İsmail Hakkı Göksoy, 12.02.2023)

Bu mezarlıkta dışarıdan getirilip buradaki aile mezarlığına konulan sadece bir tane kitabeli mezar taşı bulunmaktadır. Sütçüler merkezinde yaşayan bir aileye mensup olan bu mezar taşı, Eğirdir Müftüsü olarak görev yaptığı sırada vefat eden Hafız Yakup Şükrü Efendi'ye aittir. Vefatından sonra

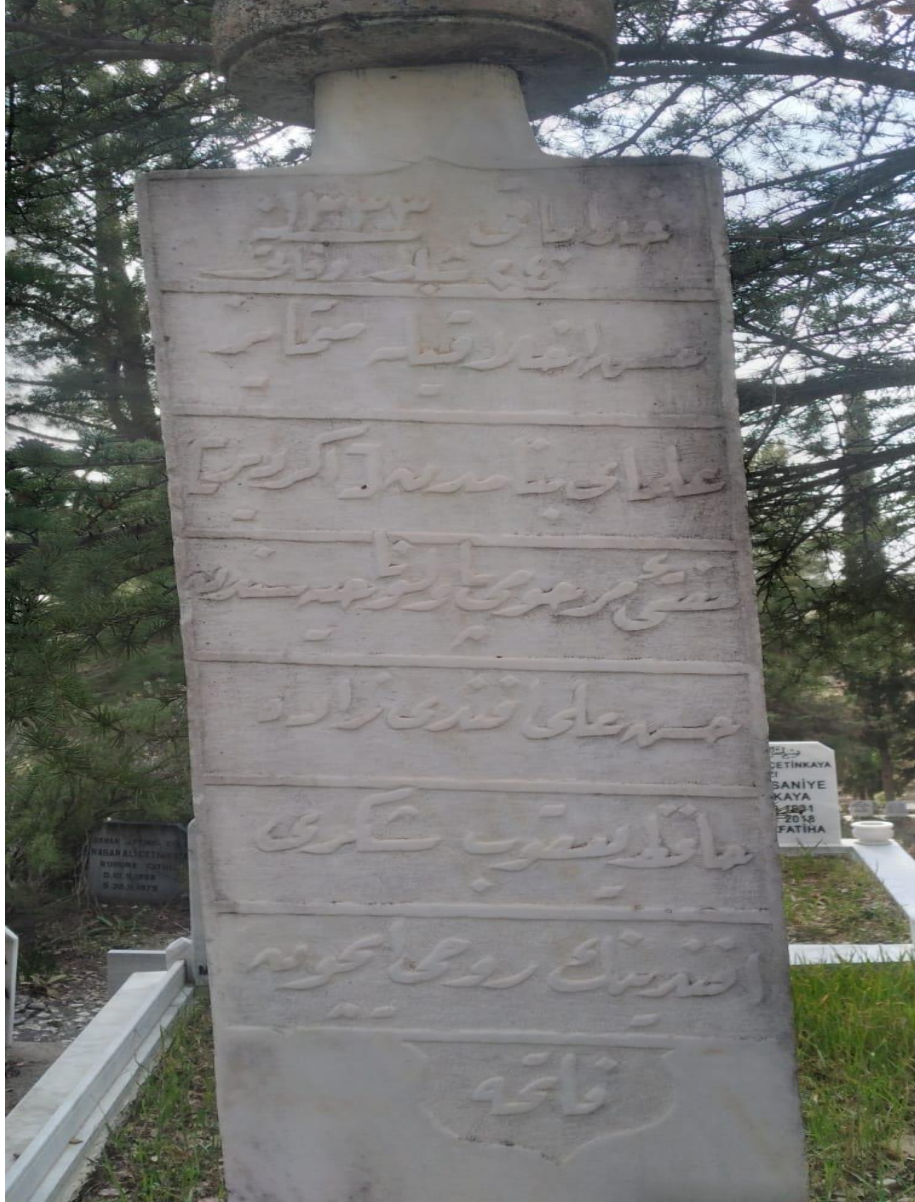
¹⁰ Ali Ergenekon, *Sütçüler Kazasının Tarihçesi, Coğrafi Durumu ve Bir Seyahat İntibai* (Derleyen: Ahmet Akın, 1970), Bursa, 1958, 2 (Daktilo edilmiş kitapçık); Göksoy, *Sütçüler ve Yöresinin Tarihi Üzerine Bir Araştırma*, 15-16.

¹¹ B. Mustafa Şahin, *Sütçüler İlçesi: Tarih, Coğrafya, Folklor Notları* (İstanbul: Tunç Yayıncılık, 2012), 43.

Osmanlıca mezar taşı kitabesi de, Eğirdir’de yapıp mezarına konmuştur. Ancak evlatları daha sonra onun mezarını kitabeli mezar taşıyla birlikte Sütçüler’deki Musalla Mezarlığı’ndaki aile mezarlığına taşımışlar ve günümüz Türkçesiyle beyaz küçük bir mermer taşta ismini ve vefat yılını yazarak yanına koymuşlardır (Resim 2).

Resim 2: Eğirdir Müftüsü Hafız Yakup Şükrü Efendi’nin Mezarı
(Foto: Mehmet Müftüoğlu, 03.03.2023).

Resim 3: Hafız Yakup Şükrü Efendi'nin Osmanlıca Kitabeli Mezar Taşı
(Foto: Mehmet Müftüoğlu, 03.03.2023)

Osmanlıca Kitabenin Okunuşu:

Hâlikü'l-bâkî, sene 1333

24 Şubat vefatı

Hüsn-ü ahlâkıyla mütemâyiz,

Ulemâ-i benâmdan [Eğridir]

Müfti-i merhûmî Pavlu nahiyesinden

Hasan Ali Efendizâde

Hafız Yakub Şükrü

Efendi'nin Ruhu için,

Fâtiha.

Beyaz mermer üzerine Osmanlı Türkçesiyle yazılmış orijinal kitabesi, düşey dikdörtgen bir kitabe olup fesli bir başlığa sahiptir. Kitabenin başlığı, Osmanlının son döneminde ulema sınıfına mensup din görevlilerinin meslekleri icabı kullandığı ve fesin üstüne sarılan sarıklı fes tipindedir. Sarığın sarıldığı kısım daha geniş olup, üst kısmı asıl fesi temsil etmektedir. Rika hattıyla yazılan kitabe yazıları çerçeve içerisinde hafif yatay bir şekilde yazılmış ve 8 kontur içine alınmıştır. Rumi takvime göre, vefat tarihini gösteren ilk konturdaki ibareler iki satır halindedir. “Hâliku’l-bâkî, sene 1333” ilk satırda, “24 Şubat vefatı” ikinci satırdadır. İlk konturun üstten ortası hafif sivri kemer motifleriyle çevrelenmiştir. Üçüncü konturdaki “Eğridir” ibaresi köşeli parantez içine alınmıştır. Mezar taşında görülen köşeli parantez kullanımı nadir örneklerden biri olmalıdır. Nitekim Osmanlının son dönemlerinde kullanılmaya başlayan parantez ve noktalama işaretlerinin, zamanla mezar taşlarında da etkisini gösterdiği anlaşılmaktadır. Son konturun ortasında yer alan “Fâtiha” ibaresi, alttan sivri kemer ile nihayetlenen ters mihrap motifi ile çerçevelenmiştir (Bkz., Resim 3).

Mezar taşında “güzel ahlak sahibi” ve “tanınmış âlimlerden (ulemâ-i benâm)” biri olarak tanımlanan Hafız Yakup Şükrü Efendi, Sütçüler’in yetiştirdiği ve eser sahibi önemli bir müderris ve müftüdür. Onun tahsil hayatı, müderrisliği ve müftülüğe atanmasıyla ilgili olarak en doğru bilgiler, İstanbul’daki Meşihat (Şeyhülislamlık) Arşivi’nde yer alan personel sicil dosyasında yer almaktadır.¹² Müftülüğe atanma sırasında kendi el yazısı ile Rumi takvime göre 5 Eylül 1329’da (Miladi 18 Eylül 1913) kaleme aldığı tercümeihâl varakasında isminin Hafız Yakup Şükrü Efendi olduğunu ve Rumi 14 Nisan 1281 (26 Nisan 1865) tarihinde Pavlu (Sütçüler) nahiyesi Erenler mahallesinde doğduğunu beyan etmiştir. Babası Hacı Osman Efendizade Hasan Ali Efendi olup, nahiyeye naibi ve nüfus kâtibi görevinde bulunduğu sırada 1878 yılında vefat etmiştir. Hafız Yakup Şükrü Efendi, Pavlu nahiyesindeki Sıbyan Mektebi’ni bitirdikten sonra, Kur’an hıfzını ve ilk dini eğitimini babası Hasan Ali Efendi’nin kurduğu medresede babasından ve burada hocalık yapan Sarı Mehmetler köyünden Veli Efendi’den ve “Güllü Hoca” namıyla tanınan Pavlulu müderris Hafız Osman Efendi’den almıştır. Bir süre Eğridir’e giderek oradaki müderrislerin de ders halkalarına katılmış ve Hicrî 17 Receb 1317/ Rumî 9 Teşrinisâni 1315 (21 Kasım 1899) tarihinde Pavlu’da Osman Efendi’den icazetname almıştır. Daha sonra Dersaadet’e (İstanbul’a) giderek tahsilini orada ilerletmiştir. İstanbul’daki meşhur âlimlerin ders halkalarına katılmış, akşamları Fatih dersiamlarından ders vekili Hacı Halis Efendi’nin ve sabahları da Bayezid dersiamlarından Ahmed Hamdi Efendi’nin derslerine devam etmiştir. Cemaziyelahir 1319 (Eylül 1901) tarihinde Ahmed Hamdi Efendi’den ikinci icazetnamesini almış ve ayrıca başarısından dolayı “liyakat madalyası ile taltif” edilmiştir. Akabinde İstanbul’dan çıkarak Kudüs, Şam, Adana ve Beyrut vilayetleri ile Tarsus taraflarına seyahat etmiş ve Şam vilayetindeki camilerde Arapça vaaz ve nasihatlerde bulunmuştur. Sicil varakasında Türkçe ve Arapça okuyup yazdığını ve konuştuğunu beyan etmiştir.

¹² Meşihat Arşivi, MŞH.SAİD,181,35/1-25. Hafız Yakup Şükrü Efendi’nin Meşihat (Şeyhülislamlık) Arşivi’ndeki personel özlük dosyasının dijital nüshası, İstanbul’daki İSAM Kütüphanesi Arşiv Koleksiyonları Ulema Sicil Dosyaları kısmından (<http://www.isam.org.tr>) temin edilmiştir.

Rumî 1318 (Miladi 1902) yılında memleketi Pavlu'ya (Sütçüler'e) dönerek Hafız Osman Efendi'nin vefatı üzerine babasının medresesinde ders vermeye başlamıştır. Farklı tarihlerde 6 talebesine icazetname verdiğini ve 1910 yılında müderrisi bulunduğu medresenin avlusunda halkın yardımıyla 400'ü aşkın muhtelif kitap toplayarak bir kütüphane kurduğunu belirtmiştir. Şimdiye kadar herhangi bir olaydan dolayı mahkûm olmadığını ve halen “tedris ve neşr-i ulûm” faaliyetine devam ettiğini beyan etmiştir.¹³

Hafız Yakup Şükrü Efendi, telif eser sahibi bir müderris ve müftüdür. Onun insan ve hayvanların ölümü hakkında yazdığı “Memâtü'l-insan” ve “Memâtü'l-hayvan” adlı iki el yazma risalesi, icazetname verdiği talebelerinden ve ilk Sütçüler ilçe müftüsü Hafız İsmail Bilgi'ye (ö.1957) ve daha sonra da onun torunu Antalya Müftüsü Musa Bilgi'ye (ö.1998) intikal etmiştir. Ancak el yazma halindeki bu eserler, 1985 yılında Musa Bilgi'nin Antalya'daki evinde çıkan bir yangın sırasında yandığı için kaybolmuştur. Avcılık ile ilgili yazdığı “Kitâbü's-sayd” adlı eseri ise, İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi'nde yapılan bir lisans mezuniyet tezine konu olmuş ve daha sonra tezi hazırlayan Osman Çelik tarafından *İslam'da Avcılık* adıyla neşredilmiştir.¹⁴ Onun hayatı ve aldığı eğitim hakkında bazı kısa bilgiler aktaran Musa Bilgi, onun mahalli hocalardan “Güllü Hoca” namıyla bilinen Osman Efendi'den ilk tahsilini aldıktan sonra İstanbul'daki medreselerde okuduğunu ve daha sonra Mısır'a giderek Ezher Medresesi'nden mezun olduğunu, tekrar İstanbul'a döndükten sonra ruûs imtihanını başarıyla vererek müderris payesi aldığını kaydeder.¹⁵ Ancak, Hafız Yakup Şükrü Efendi kendisi tercemeihâl (özgeçmiş) varakasında Mısır'a gittiğinden ve Ezher Medresesi'nde okuduğundan bahsetmez.

Hafız Yakup Şükrü Efendi'nin müftülüğe atanması da, bir seçim sonucunda gerçekleşmiştir. Eğirdir kazası müftüsü Ali Rıza Efendi'nin vefatı üzerine Eğirdir'de 27 Temmuz 1913 tarihinde, aralarında Eğirdir'deki belediye reisi, belediye azaları, meclis-i idare azaları, cami imam-hatipleri ve müderrislerden oluşan 16 kişilik bir heyet tarafından müftülük seçimi yapılmış ve her birinden oy pusulalarına en fazla üç isim yazmaları istenmiştir. Yapılan seçim sonunda Eğirdir kaza merkezinden müderris Kuşzade Mustafa Efendi 13, müderris Hafız Sabri Efendi 4, Pavlu nahiyesinden müderris Hafız Yakup Şükrü Efendi 2, Ispartalı Şerif Efendi 2, Tıglızade Hüseyin Efendi 1, Müderris Recep Efendi 1 oy almışlardır. Oylamaya katılan belediye meclis azalarından bir kişi de çekimser kalmıştır.¹⁶

Ancak, diğer adaylara nazaran daha az oy almasına rağmen müftülük için Yakup Şükrü Efendi tercih edilmiştir. Nitekim Isparta livası meclis-i idaresi 9 Aralık 1913 tarihli Konya Vilayetine gönderdiği meclis kararı yazısında, müftülük için yapılan seçim sonuçlarını değerlendirdiğini ve müftülüğe Hafız Yakup Şükrü Efendi'nin “evsâfi matlubaya hâiz olduğu”, yani müftülük için aranan

¹³ Meşihat Arşivi, MŞH. SAİD,181,35/1.

¹⁴ Hafız Yakup Şükrü Efendi, *İslam'da Avcılık*, Sadeleştiren: Musa Bilgi, Yayına Hazırlayan: Osman Çelik, (Ankara: Gelişim Matbaası, 1988), 3-11 (Yukarıda verilen bilgiler için bkz., Musa Bilgi ve Osman Çelik'in kitaba yazdıkları Önsöz bölümleri).

¹⁵ Hafız Yakup Şükrü Efendi, *İslam'da Avcılık*, 9-11.

¹⁶ Meşihat Arşivi, MŞH. SAİD, 181,35/2. Her bir oy pusulası ayrı ayrı numaralandırılmış olup, kullanılan 15 oy pusulası 3-17 numaralı belgeler arasındadır. Bkz., MŞH.SAİD, 181,35/3-17.

vasıfları taşıdığı anlaşıldığından müftülüğe onun atanmasını vilayet makamına teklif etmiştir.¹⁷ Isparta idare meclisinin almış olduğu bu kararı, Konya Vilayeti Mektubi Kalemi de, 31 Aralık 1913 tarihinde Konya Valisi Mehmed Hüsnü mühürüyle Meşihat (Şeyhülislamlık) makamına “tensip buyrulan zatın”, yani uygun görülen Hafız Yakup Şükrü Efendi’nin tayin edilmesini bildirmiştir.¹⁸ Meşihat makamı da, atama encümeninde konuyu görüştüğünden sonra 14 Ocak 1914 tarihli ve 1820 sayılı kararıyla atamasını gerçekleştirmiştir.¹⁹ 21 Şubat 1914 tarihinde Eğirdir’de 400 kuruş aylık maaşla müftülük görevine başlayan Hafız Yakup Şükrü Efendi, vefat ettiği Rumi 20 Şubat 1330 (5 Mart 1915) tarihine kadar bir yılı aşkın görev yapmıştır.²⁰

Resmi kayıtlara göre 50 yaşında vefat ettiği anlaşılan Hafız Yakup Şükrü Efendi’nin nâşi, önce Eğirdir’deki mezarlığa defnedilmiş ve daha sonra mezarı evlatları tarafından Cumhuriyet döneminde Sütçüler’e taşınmıştır. Ancak onun resmi kayıtlardaki vefat tarihi ile mezar taşı üzerindeki tarih birbirinden biraz farklıdır. Kitabeli mezar taşında vefat tarihi miladi 1917’ye tekabül eden “24 Şubat 1333” olarak kaydedilmiştir. Musa Bilgi ise, neşredilen kitabının önsözünde onun “Rumi 1277 (1861)” yılında Sütçüler merkezde “Hacı Hüseyinler adıyla anılan bir ailede” doğduğunu ve “1330 (1914)” yılında Eğirdir müftülüğü görevini yaparken vefat ettiğini yazmıştır.²¹ Hafız Yakup Şükrü Efendi’nin Pavlu nahiye müdürlüğünden aldığı Rumî 5 Eylül 1329 (18 Eylül 1913) tarihli nüfus tezkiresinde (kaydında), doğum tarihi olarak Rumî “Nisan 1281” ve tercemeihâl varakasında da 14 Nisan 1281 (26 Nisan 1865) yazılıdır. Ayrıca, Meşihat’a vefatını bildiren Konya Vilayeti makamından gönderilen bir evrakta da, vefat tarihi Rumî “20 Şubat 1330” (5 Mart 1915) olarak kaydedilmiştir.²²

1.2. Ali Dede Mezarlığı

Sütçüler’deki ikinci büyük mezarlık, ilçe merkezinin doğusunda Başkoz yolunda halk arasında Al Dede (Ali Dede) olarak adlandırılan mezarlıktır. Bu mezarlığın da oldukça eski olduğu tahmin edilmektedir. Mezarlığın adı, Afyon civarından göç edip ilçeye yerleşen ve Armağan Dedeler adıyla bilinen Ali ve Hasan Dede adlarındaki iki şeyhin adından gelmektedir. İlk defa Ali Dede buraya gömüldüğü için mezarlığa halk dilinde onun adı olan Ali Dede verilmiştir. İlçeye geliş tarihleri tam olarak belli olmayan bu kişilerin mezarları, mezarlığın girişindeki Ali Dede Çeşmesi’nin yukarı tarafında olup, mezarlıktaki en eski mezarlardır. Halk tarafından hala ziyaret edilmekte ve bazen adaklar adandığı belirtilmektedir. Mezarlığa adını veren Ali Dede’nin çocuksuz öldüğü, kardeşi Hasan Dede’nin ise soyunun devam ettiği rivayet edilir.²³ Her ikisine ait mezar kitabesiz olup, son dönemlerde yapılan

¹⁷ Meşihat Arşivi, MŞH, SAİD, 181,35/20.

¹⁸ Meşihat Arşivi, MŞH. SAİD, 181,35/24.

¹⁹ Meşihat Arşivi, MŞH. SAİD, 181,35/25.

²⁰ Meşihat Arşivi, MŞH. SAİD, 181,35/22 ve 25.

²¹ Hafız Yakup Şükrü Efendi, *İslam’da Avcılık*, 9 ve 11 (Musa Bilgi’nin kitaba yazdığı Önsöz).

²² Meşihat Arşivi, MŞH. SAİD, 181,35/1 ve 19.

²³ Ergenekon, *Sütçüler Kazasının Tarihçesi*, 2; Hasan Dede’nin soyundan gelenler, günümüzde Sütçüler merkezinde Hacı Dervişler adıyla bilinirler. Bunların soyadları Özsüt ve Karabulut’tur (Bkz., Ergenekon, *Sütçüler Kazasının Tarihçesi*, 3). Günümüzde bu soyadlarını taşıyan ailelerin mezarları da, yine bu mezarlıkta bulunmaktadır.

bitişik mezar duvarının üzerine yeşil renkle boyanmış demir parmaklıklar yapılarak koruma altına alınmış vaziyettedirler (Resim 4).

Resim 4: Ali Dede Mezarlığı'ndaki Ali ve Hasan Dedelerin Mezarları
(Foto: İsmail Hakkı Göksoy, 12.02.2023)

Günümüzde Osmanlı dönemine ait Ali Dede Mezarlığı'nda mermerden yaptırılmış sadece bir tane kitabeli mezar taşı bulunmaktadır. Bu mezar taşı, Pavlu'da (Sütçüler) nahiye müdürü iken 1901 yılında ölen Süleyman Hayri Efendi'ye aittir. Üst tarafında kendi aile mezarlarının da bulunduğu ilçe eşrafından Emekli Öğretmen İsmail Bozkurt'tan alınan bilgilere göre, onun aslen Sütçülerli olmadığı, birçok yerde uzun yıllar nahiye müdürlüğü yaptıktan sonra Sütçüler'de nahiye müdürlüğü yaparken ilçede vefat etmiş ve o dönemlerde cenazesinin naklinin mümkün olmadığı için buraya defnedilmiştir. Çok sevdiği bir arkadaşı onun adına ebced hesabıyla vefatına tarih düşürüp mezar taşını da Antalya'da yaptırıp buradaki mezarına diktiği belirtilmektedir. "Dal fesli kitabeli bir mezar taşı" olarak tanımlayan Ali Ergenekon da, bu zatın İstanbul'da Cihangir'de ikamet eden yarbay rütbesindeki bir oğlunun 1938 yılında babasının mezar taşındaki kitabenin okunuşunun fotokopisini Sütçüler Belediyesi'nden isteyerek aldığını kaydetmiştir. Mezar taşındaki Arap harfleriyle yazılmış kitabenin bir kısmının kabartma setleri bozulmuş olduğundan güçlükle okunduğunu ifade eden Ali Ergenekon, çalışmasında kitabenin aslını ve günümüz Türkçesi'ndeki çevirisini aşağıdaki gibi vermektedir.²⁴

²⁴ Ergenekon, *Sütçüler Kazasının Tarihçesi*, 3.

Resim 5: Nahiye Müdürü Süleyman Hayri Bey'e Ait Mezar Taşı
(Foto: İsmail Hakkı Göksoy, 12.02.2023)

Osmanlı Türkçesiyle Kitabesi;

Hüvel-bâkî 16 Receb 1319

Güvenilmez, dayanılmaz gelen elbette gider.

Dehri dunûn nesi var reşhi ve şemmiden gayri.

Kıldı encâm bu efendi ez-celle celfi nûş.

Versin evladına hak, ecri cezîl sabrı.

Müstakim ol kerem idi haymesi rûşen.

Durağı ravza-i adin ola şûre kabri.

Bir zaman hayli nevâhîde müdürlük etti.

Devlete sıtkıla hizmetle geçirdi ömrü.

Kırkı çıktıkta Nazif fevtine tarih yazdı.

Azîm sûyi bekâ oldu, Süleyman Hayri ruhuna fâtiha.

Günümüz Türkçesiyle Kitabesi;

Allah bâkî, 16 Receb 1319 (29 Ekim 1901)

Güvenilmez, dayanılmaz gelen elbette gider.

Aşağılık dünyanın nesi var, ter koklamaktan gayri.

Vardı nihayet bu efendi büyük küpten içti (şerbeti).

Versin evladına hak, çok âhiret mükâfatıyla sabrı.

Doğru idi, kerem idi, çadırı aydın.

Kabrinin durduğu çorak yer, Adin Cennetinin bahçesi ola,

Bir zaman hayli nahiyelerde müdürlük etti.

Devlete doğru hizmetle geçirdi ömrü.

Kırkı çıktıkta Nazif ölümüne tarih yazdı.

Âhiret tarafına göçen Süleyman Hayri ruhuna fâtiha.

Nahiye Müdürü Süleyman Hayri Efendi'ye ait olan bu mezar taşı, fesli bir mezar taşı olup, düşey dikdörtgen bir kitabe kısmı vardır. Nestâlik hatla yazılan kitabenin her bir satırı yatay bir kontur içerisine alınmış olup, toplamda 12 kontur içerisinde 12 satırdan meydana gelmektedir. Kitabenin alt konturlarının birkaç satırı günümüzde toprak içerisinde yer almaktadır (Bkz., Resim 5). 12 Şubat 2023 tarihinde bu mezar taşını İsmail Bozkurt eşliğinde bizzat yerinde incelediğimiz zaman, mezar duvarının zamanla bozulduğu, kitabenin yerinin çok sağlam bir vaziyette olmadığı ve kitabeli mezar taşının devrilme ve tahrip olma tehlikesiyle karşı karşıya bulunduğu gözlenmiştir (Resim 6). Bir an önce Sütçüler Belediyesi tarafından mezarın bulunduğu yere mermerden sağlam ve düzgün bir mezarın yapılması ve bu kitabeli mezar taşının koruma altına alınması gerekmektedir. Ayrıca, mezarın ayakucu tarafına da sağlam bir mermer konularak ve üzerine kitabenin günümüz Türkçesiyle yazımı ve mevtanın kim olduğunu belirten açıklayıcı bir bilginin eklenmesi çok faydalı olacaktır.

Resim 6: Kitabeli Mezarın Bugünkü Durumu

(Foto: İsmail Hakkı Göksoy, 12.02.2023)

1.3. Sefer Ağa Camii Haziresi

İlçe merkezinde bulunan fakat bugün mezarlık olarak kullanılmayan üçüncü bir mezarlık yeri ise, Sefer Ağa Camii'nin haziresidir. Sefer Ağa Camii, ilçe merkezinde inşa edilmiş en eski ve tarihi değeri olan mimari eserlerden biridir. Caminin ilk olarak Anadolu Selçukluları döneminde ilçeye yerleşen Müslüman Türkler tarafından ahşap olarak yaptırıldığı ancak daha sonra tekrar yenilediği tahmin edilmektedir. Ali Ergenekon caminin Hicri 696 (Miladi 1296) tarihinde hayır sahibi bir kadının verdiği para ile Sefer Ağa adında bir zat tarafından yaptırıldığını belirtir.²⁵ Böcüzade ise, Sefer Ağa'yı "caminin banisi" olarak zikretmekte, fakat onun hakkında yeterli bir bilgi bulunmadığını ifade etmektedir. Yine ona göre, Sefer Ağa Camii Mimar Sinan'ın Isparta'da ve Atabey'de yaptığı camiler modelinde kârgir bir kubbe üzerine kurşunlu ve küçük bir cami ve bitişiğinde küçük bir minaresi bulunduğunu ve "hayır sahibi Hacı Sefer Ağa tarafından H.1000 (M.1591/92) tarihi sıralarında inşa edildiğini" belirtmektedir.²⁶

²⁵ Ergenekon, *Sütçüler Kazasının Tarihçesi*, 8.

²⁶ Böcüzade, *Isparta Tarihi*, 234.

Caminin yapılışı ile ilgili olarak biri cami giriş kapısı üzerinde, diğeri de minarenin son cemaat mahalline bakan tarafında olmak üzere iki tane taş kitabesi bulunmaktadır. Giriş kapısı üzerindeki kitabenin 20. beytinde kitabeyi yazanın Hattat Halil Efendi olduğu ve “Hafız” kelimesini tarih düşürerek ebced hesabıyla H. 998 (M. 1589/90) yılında tamamlandığı ifade edilmektedir. Kapı üzerindeki 21 beyitlik bu kitabeye göre, caminin yapılmasını Sefer Ağa'nın vasiyet ettiği ve Ömer Ağa oğlu Hasan Paşa'nın onu tamamlattığı ve özellikle de Şeyh Mehmed Efendi'nin caminin yapılmasına sebep olduğu belirtilmektedir.²⁷ Caminin son cemaat bağlantı yerinde minare kaidesinde bulunan Hicri 1158 (Miladi 1745/46) tarihli diğer kitabede ise, “Sâhibü'l-hayrât Hasan Mısırî Başe ibni Merhum Ömer Ağa” yazılıdır.²⁸ Bu kitabeye göre, caminin yeniden tamirat geçirdiği ve minarenin de yeniden yapıldığı anlaşılmaktadır. Dolayısıyla, caminin ilk halinin Anadolu Selçuklu Devleti'nin (1076-1308) son zamanlarında yapıldığı kabul edilmekle birlikte bu yapıdan günümüze herhangi bir eser kalmamıştır. Bugünkü cami yapısının muhtemelen ilçe eşrafından olan Sefer Ağa'nın vasiyeti üzerine bıraktığı mal ve para ile XVI. Yüzyılda inşa edilmiş ve bundan dolayı camiye onun adı verilmiş olmalıdır.

Sefer Ağa Camii, zamanla çeşitli tamiratlar geçirmiştir. Son olarak 1955-1959 yılları arasında tekrar Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından esaslı bir şekilde tamir ettirilmiş, değerli hattat ve nakkaşlar tarafından nakış ve yazılarla tezyin edilmiştir.²⁹ Günümüzde caminin giriş kapısının sol tarafında caminin yapılış tarihi olarak 1184 ve minaresinin yapılış tarihi olarak da 1590 tarihleri yazılmıştır. Yine Isparta İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü'nün cami girişine astığı Türkçe ve İngilizce tanıtıcı levhada da, bu ifadelere yer verilmiştir. 2010 yılında Isparta Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü tarafından basımı yapılan *Isparta İl Kültür Envanteri* adlı kitapta, Antalya Bölge Koruma Kurulu uzmanlarınca tescil fişine “caminin ilk yapılış tarihi” olarak bu tarihi yazmış ve ayrıca tescil fişinde “caminin giriş kapısında bu tarihin yazıldığı” hususu belirtilmiştir.³⁰ Ancak, caminin ilk yapılışı ile ilgili olarak 1184 tarihine nasıl ve nereden ulaşıldığı bilinmemektedir.

Sefer Ağa Camii'nin esas hazire alanı, caminin batı tarafında, güneye doğru uzanan ve bugün park ve yeşil alan olarak kullanılan yerde bulunmaktaydı. Hatta Sütçüler eşrafından emekli nüfus müdürü Ömer Ali Ertan, Sefer Ağa Camii'nin önünde son cemaat mahallinin batı tarafında ilk zamanlar bir mezarın bulunduğu ve bunun cami yapılırken düşüp ölen bir ustaya ait olduğu halk arasında söylenildiğini kaydeder.³¹ Ancak günümüzde bu mezardan herhangi bir iz yoktur. Caminin bânisinin Hacı Sefer Ağa olduğunu belirten Böcüzade ise, Sefer Ağa'nın mezarının da caminin haziresinde

²⁷ Göksoy, *Sütçüler ve Yöresinin Tarihi Üzerine Bir Araştırma*, 33-34. Kitabenin tam metni için bkz., Ergenekon, *Sütçüler Kazasının Tarihçesi*, 6-7; Ömer Ali Ertan, *Sütçüler'in Tarihçesi ve Folklorü*, Isparta 1996, 8-11 (Daktilo edilmiş nüsha); Emine Güzel, “Isparta Seferağa Camii ve Haziresi”, *Mizanü'l-Hak. İslami İlimler Dergisi*, Sayı: 12 (2021), 158-159.

²⁸ Ergenekon, *Sütçüler Kazasının Tarihçesi*, 6; Ertan, *Sütçüler'in Tarihçesi ve Folklorü*, 10.

²⁹ Ertan, *Sütçüler'in Tarihçesi ve Folklorü*, 8; Göksoy, *Sütçüler ve Yöresinin Tarihi Üzerine Bir Araştırma*, 35.

³⁰ Bkz., Isparta Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, *Isparta İl Kültür Envanteri (2)*, Isparta: Isparta Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, 2010), 2/107.

³¹ Ertan, *Sütçüler'in Tarihçesi ve Folklorü*, 9.

bulduğunu ve mahalli halk tarafından mübarek günlerde ziyaret edildiğini bildirir.³² Caminin giriş kapısı üzerindeki kitabenin onuncu beytinde, “Sefer Ağa’ya da hak rahmet etsin/ Türbeni gülşen durağın cennet etsin” ibaresinden onun cami haziresinde küçük bir türbesi bulunduğu tahmin edilmektedir.

Sefer Ağa Camii’nin haziresi eskiden caminin batı tarafında güneye doğru geniş bir alanı kaplamaktaydı. Minareye yakın ağaların mezarları arasından 1936 yılında kavuklu ve mermerden yapılmış kitabesi bulunan mezar taşları çıkarılıp caminin karşısında bulunan eski ilkokul binasının bodrumuna atılmıştır. 1970 yılında bu ilkokul binası yıkılıp yerine bugünkü park ve çay bahçesi yapıldığında bu taşlar meydana çıkmıştır. Yine aynı tarihlerde caminin etrafında oluşturulan park ve yeşil alan çalışmaları sırasında diğer mezar taşları da kaldırılarak bugünkü ilçe girişinde yer alan Musalla Mezarlığı’na taşınmıştır.³³ Bu ilk park düzenlemesi sırasında caminin batı tarafındaki cami duvarı ile avlu duvarı ortasında bir yürüyüş yolu açılmış ve özellikle buradaki mezarlar kaldırılmıştır. Hazirede kalan diğer bir kısım mezar taşları da, 1970’li yıllardaki yeniden yapılan park alanı düzenlenmesi sırasında kaldırılmış ve caminin haziresi tamamen yeşil alana dönüştürülmüştür.

Sütçüler Belediyesi’nin 9 Temmuz 2004 tarihinde düzenlediği bir panele Sütçülerin tarihi hakkında konuşma yapmak üzere panelist olarak katılmıştım. Konuşma sonrasında dinleyicilerden birisi caminin avlusunda “bir kenara atılmış vaziyette” yazılı mezar taşlarının bulunduğunu ve bunların okunup okunamayacağını sormuş idi. Ben de bunların hâlihazırda Ali Ergenekon tarafından okunduğunu ve mezar taşlarıyla ilgili bilgilerin elimizde mevcut olduğunu aktarmıştım. Hatta tarihlerini vererek mezar taşlarının XVI. Yüzyıla ait olduğunu bildirmiştim.³⁴ Panel sonrası mezar taşlarını yerinde görmek için gittiğimde, onların bugünkü şadırvanın güney tarafında üst üste duvar kenarına rastgele konulduğunu fark ettim. Dönemin belediye başkanına bunların ya cami duvarı tarafına düzgün ve dikili bir şekilde konulmasını ya da Isparta’daki müzeye gönderilmesini, çünkü her birinin bir tarihi değere haiz olduğunu ifade etmiştim. Daha sonra bu taşlar dönemin belediye başkanı Hüseyin Müftüoğlu tarafından bugünkü yerine dikili olarak yerleştirilmiştir. Günümüzde bu mezar taşları, Sefer Ağa Camii’nin batısında cami bahçesinde bir grup ağaç arasında kalmış oldukça küçük bir hazire görünümündedir (Bkz. Resim 7). Biri üst bölümden, diğeri de alt bölümünden fazlaca kırılmış bir durumda olan toplam beş adet mezar taşı bulunmaktadır. Alt tarafından kırılanı, küçük bir parça olduğu için dikili şekilde durması mümkün olmamış ve toprağın üstüne yatırılmıştır.

³² Böcüzade, *Isparta Tarihi*, 235.

³³ Ergenekon, *Sütçüler Kazasının Tarihçesi*, 6.

³⁴ Bu panelde yapılan konuşmalar, kitaplaştırılarak yayımlanmıştır. İlgili bilgiler için bkz., Sütçüler Vakfı (nşr.), *Sütçüler’in Sorunları ve Çözüm Önerileri* (Ankara: Sütçüler Vakfı Yayınları, 2005), 59.

Resim 7: Sefer Ağa Camii'nin Haziresindeki Kitabeli Mezar Taşlarının Bugünkü Konumu
(Foto: İsmail Hakkı Göksoy, 12.02.2023)

Caminin haziresinde bulunan kitabeli mezar taşları ilk defa aslen Sütçüler'de doğan ve askeriyeden emekli olduktan sonra Bursa'ya yerleşen Jandarma Gediklisi (Astsubay) Ali Ergenekon tarafından okunmuştur.³⁵ Daha sonra mezar taşları üzerine doktora tezi hazırlayan akademisyen Emine Güzel de, 2021 yılında Sefer Ağa Camii'nin planı, kitabeleri ve süsleme özellikleri ile birlikte bugün caminin batı tarafındaki eski hazire alanında (bugün park alanında) bulunan kitabeli mezar taşlarını yerinde inceleyerek araştırma konusu yapmıştır.³⁶

³⁵ Ergenekon, *Sütçüler Kazasının Tarihçesi*, 37. Ali Ergenekon, 25 Ekim 1898 tarihinde Sütçüler'in Başkoz mevkiinde bağ evinde doğmuş, annesinin adı Emine, babasının adı Mustafa'dır. Halk arasında Molla Mustafa lakabıyla tanınan babası, Yemen'de askerlik vazifesini yaparken 1905 yılında Hudeyde'de şehit düşmüştür. 1911 yılında 13 yaşında iken, ailecek İstanbul'a gitmiş ve askerlik vazifesi sonrası askeriyede kalmıştır. Jandarma gediklisi (astsubay) iken emekli olup Bursa'ya yerleşmiştir. Sütçüler'den ayrıldıktan 47 yıl sonra 1958 yılında Bursa'dan önce İstanbul'a, oradan da Sütçüler-İstanbul seferini yapan Sütçüler otobüsüne binerek 21 saat süren yolculuğun ardından Sütçüler'e gelmiş ve akrabalarını ziyaret ederek hasret gidermiştir. Sütçüler hakkındaki bilgileri de, bir süre akrabalarının yanında kaldığı sırada 1958 yılında toplamıştır. Mezar taşlarındaki Osmanlıca kitabeleri ise, 1970 yılında ortaya çıkarıldığı zaman okumuş ve okunuşlarını Bursa'da Vefikiye Camii imam-hatibi Yakup Özendim'e tercüme ve kontrol ettirmiştir. 1 Eylül 1970 tarihinde daktilo ederek çalışmasına dahil etmiştir (Bkz., Ergenekon, *Sütçüler Kazasının Tarihçesi*, 1,23,37).

³⁶ Güzel, "Isparta Seferağa Camii ve Haziresi", 147-188.

Resim 8: Sefer Ağa Camii Haziresi'ndeki Kitabeli Mezar Taşları

(Foto: Emine Güzel, 2021)

Tarihi öneme haiz olan bu mezar taşlarının bazıları kırıldığı için üzerindeki yazıların bir kısmı okunamaz haldedir. Mezar taşı kitabelerinin hepsinde yazılar sülüs hatla ve kabartma tekniğinde yazılmıştır. Harflerin kuyruk ya da çanak kısımları çiçek ve yaprak şeklindeki bitkisel motiflerle tezyin edilmiş, bazılarında ise aralardaki boşluklar stilize çiçek motifleriyle doldurulmuştur. Sağlam beyaz mermerden yapılan iki tanesinin başlıkları, Osmanlı mezar taşı geleneğine uygun olarak kavuklu ve gövdesi kare biçimindedir. Bu iki mezar taşında sarıgın başlık üzerine yukarıdan aşağıya düşey olarak sarılmasıyla oluşturulan ve burma sarık olarak da isimlendirilen başlık türü kullanılmıştır. Birinin kitabesinde mevtanın isminin önüne şehit ibaresi yazıldığına göre, Osmanlı askeri sınıfına mensup olduğu tahmin edilmektedir. Emine Güzel, bu tür bir başlığın heybetli görünümünden dolayı cengâverlik ve kabadayılık gibi vasıfların göstergesi olarak görüldüğünü ve örneklerine İstanbul'daki mezar taşlarında sıklıkla rastlandığını belirtir. Ayrıca o, bu tür başlıkların XVI. yüzyılın başlarından itibaren görüldüğünü, fakat XVII. yüzyılın sonlarına doğru kullanımdan kalktığını kaydetmektedir. Zenginliğin bir ifadesi olarak bu tip başlıkların iri sorguç kabartmaları ile süslendiğini, vezir ve paşa gibi üst düzey devlet görevlilerinin mezar taşlarında kullanıldığını ifade etmektedir.³⁷

Mezar taşlarının üzerlerindeki tarihlerden hepsinin XVI. yüzyıla ait olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim mezar taşlarının üzerindeki hicri tarihler 939 (M.1532), 963 (M.1555), 968 (M.1560) yıllarına aittir. Cami bahçesindeki her bir mezar taşı, bugünkü duruş sırasına göre kuzeyden güneye doğru numaralandırılmış ve kitabelerinin okunuşları, günümüz Türkçesiyle anlamı ve süsleme özellikleri

³⁷ Güzel, "Isparta Seferağa Camii ve Haziresi", 160-161.

aşağıda verilmiştir. Mezar taşlarının resimleri ve süsleme ile ilgili bilgiler mezar taşlarını inceleyen Emine Güzel'in ilgili makalesinden istifade edilerek derlenmiştir.³⁸

Birinci Mezar Taşı:

Resim 9: Birinci Mezar Taşı'nın Ön ve Yan Yüzü (Foto: Emine Güzel, 2021)

Kitabesi:

Âh el-mevt !
el-merhûm el-mağfûr
rahmeti'l-lâhi aleyhi
Sene tis'a ve selâsîne ve seb'amie
Îlâ dâru'l-surûr
Îlâ dâru'l-bekâ

Türkçe Anlamı: Ah ölüm! Merhume gafur olan Allah rahmet eylesin. 939 [M.1532] yılında sevinç yurduna, ebedi yurduna intikal etti.

³⁸ Resimleri benimle paylaşan Emine Güzel'e bu vesile ile teşekkür ederim. Onun resimleri bana ulaştıktan sonra tekrar mezar taşlarını yerinde görme fırsatım oldu ve cep telefonum ile çeşitli açılardan resimler çektim. Ancak onun resimleri daha net olduğu için onun izniyle onları kullanmayı tercih ettim.

Süsleme Özellikleri: Bir baş şahidesi olan ve dikdörtgen prizma formundaki mezar taşında burma sarıklı kavuk türünde bir başlık kullanılmıştır. Üzerindeki destarların çift kat olarak tasarlandığı başlıkta destarlar arasında iki adet gül motifi yerleştirilmiştir. Yatay yönde gelişen satırlar halinde sülüs hatla ve kabartma tekniğiyle yazılmış olan ön yüzeyindeki kitabede serlevha ibaresi sivri kemer formundaki bir kartuş içine alınmışken, diğer satırlar yatay yönde gelişen dikdörtgen formlu kartuşlar içine yerleştirilmiştir. Şâhidenin dikey yönde gelişen tek satır halinde sülüs hatla ve kabartma tekniğiyle yazılmış olan yan yüzeylerindeki kitabeler ise yine dikey yönde gelişen dikdörtgen formlu bir kartuş içine alınmıştır (Bkz., Resim 10 ve Resim 11). Kitabede yazıların boşluk kısımları ve bazı harflerin kuyruk veya üst tarafları stilize yaprak, lale veya çiçek motifleri ile doldurulmuştur.³⁹

Resim 10: Birinci Mezar Taşının Yan Yüzü (Foto: Emine Güzel, 2021)

³⁹ Güzel, "Isparta Seferağa Camii ve Haziresi", 163.

Resim 11: Birinci Mezar Taşının Diğer Yan Yüzü (Foto: Emine Güzel, 2021)
İkinci Mezar Taşı:

Resim 12: İkinci Mezar Taşı (Foto: Emine Güzel, 2021)

Kitabesi:

El-Merhum ... (isim kısmı kırılmış)

İlâ dâru's-surûr

el-muhtâc ilâ-rahmeti'l-gafûr neverallahü bi-merkadihî

el-Mü'minun lâ-yemûtûn,

belhüm yenkalibûn, 963.

Türkçe Anlamı: Merhum (isim yeri kırılmış), sevinç yurduna intikal etti. Gafur olan Allah'ın rahmetine muhtaç olan merhumun kabrini Allah nurlandırın. Müminler ölmezler, bilakis onlar kalıp değiştirirler. 963 [M.1555].

Beyaz mermerin tek yüzü üzerine yazılan kitabenin en alt kısmında bir hadis-i şerif ibaresi yer almaktadır. İslam inancına ve anlayışına göre, Müslüman için ölüm yeni bir hayatın başlangıcıdır ve bu anlayış Müslüman toplumlara mal olmuş ortak bir değerdir. Hadiste Müslümanın ölümle birlikte

ölmediği, bilakis fânî âlemden bekâ âlemine intikal ederken kalıp değiştirdiğini ifade etmektedir. Mezar taşlarında sıklıkla görülen bu hadisin farklı bir ifadesi de şöyledir: el-Mü'minûne lâ yemûtûn, bel yenkilûne min dâri'l-fenâi ilâ dâri'l-bekâ (Müminler ölmezler, bilakis onlar fânî âlemden bâkî âleme intikal ederler).⁴⁰

Süsleme Özellikleri: Bir baş şahidesi olan ve dikdörtgen kesitli, düşey dikdörtgen gövdeli mezar taşının üst kısmı kırık durumdadır. Yatay yönde gelişen satırlar halinde sülüs hatla ve kabartma tekniğiyle yazılmış olan kitabede satırlar yatay yönde gelişen dikdörtgen formlu kartuşlar içine alınmıştır. Kitabedeki bazı harflerin boşlukları, stilize lale, çiçek ve yaprak motifleri ile tezyin edilmiştir.⁴¹

Üçüncü Mezar Taşı:

Resim 13: Üçüncü Mezar Taşının Ön Yüzü (Foto: Emine Güzel, 2021)

Kitabesi:

⁴⁰ Mezar taşlarında ve kırık hadis metinlerinde rastlanan bu hadis, temel hadis kaynaklarında yer almaz.

⁴¹ Güzel, "İsparta Seferağa Camii ve Haziresi", 164.

El-Merhumü'ş-şehid

Piri Ali Çelebi bin

İbrahim Bey

Nevverallahü merkadihî.⁴²

Türkçe Anlamı: İbrahim Bey oğlu merhum Şehid Pîrî Ali Çelebi. Allah onun kabrini nurlandırısın.

Süsleme Özellikleri: Bir baş şâhidesi olan ve dikdörtgen prizma formundaki mezar taşında burma sarıklı kavuk türünde bir başlık kullanılmıştır. Başlık üzerindeki iri destarlar yukarıdan aşağıya çapraz olarak atılan ikinci sıra destarlarla sarılmıştır (Bkz., Resim 13). Şâhide yüzeyindeki kitabeler dikey yönde gelişen satırlar halinde sülüs hatla ve kabartma tekniğinde yazılmış olup her biri yine dikey yönde gelişen dikdörtgen formlu kartuşlar içine alınmıştır. Harflerin boşlukları, stilize şekiller ve yapraklarla doldurulmuştur. Özellikle İbrahim ismindeki mim harfinin kuyruk kısmı ile ye harfinin üstünün rumî yaprak motifi ile tezyin edilmiş olması, dikkat çekicidir (Bkz., Resim 14 ve Resim 15).⁴³

Resim 14: Üçüncü Mezar Taşının Diğer Yüzü (Foto: Emine Güzel, 2021)

⁴² Emine Güzel, kitabedeki Pîrî kelimesini (Zübeyr) ve Nevverallahü merkadihî ibaresini de (İttekillahе hakka kadrihi) şeklinde okumuştur. Ancak, yukarıda verilen okunuşu daha doğrudur. Nitekim, Ali Ergenekon da aynı şekilde okumuştur.

⁴³ Güzel, “Isparta Seferağa Camii ve Haziresi”, 166.

Resim 15: Üçüncü Mezar Taşının Diğer Yüzü (Foto: Emine Güzel, 2021)

Dördüncü Mezar Taşı:

Resim 16: Dördüncü Mezar Taşı (Foto: Emine Güzel, 2021)

Kitabesi:

Kitabesi deforme olduğu için okunamıyor.

Ali Ergenekon, çalışmasında bu mezar taşı için kitabesinin deforme olmasından dolayı okunamadığını ve sadece tarih yerinin okunduğunu kaydetmiş ve “Fî tarih, sene 968 [M.1560]” tarihini düşmüştür.⁴⁴

Süsleme Özellikleri: Bir baş şahidesi olan ve dikdörtgen prizma formundaki mezar taşının üst bölümü kırık ve kırık olan parçası da eksik vaziyettedir. Yatay satırlar halinde sülüs hatla ve kabartma tekniğinde yazılmış olan kitabe, mezar taşı yüzeyinde meydana gelen kırılma ve aşınma gibi nedenlerden dolayı okunması güç bir durumdadır. Bu nedenle mezar taşının kitabesi okunamamış ve mevtanın kimliği de tespit edilememiştir.⁴⁵

Beşinci Mezar Taşı:

Resim 17: Beşinci Mezar Taşı (Foto: Emine Güzel, 2021)

Kitabesi:

Fi't-tarih

....

Ali Ergenekon, muhtemelen bu kırık mezar taşını yukarıdaki dördüncü mezar taşının bir parçası olarak kabul etmiş olmalıdır. Çünkü o, çalışmasında beşinci mezar taşından bahsetmez ve hazirede kitabeli olarak sadece dört mezar taşı olduğunu söyler. Onun verdiği Hicri 968 (M.1560) tarihi muhtemelen kırılmış haldeki bu beşinci mezar taşında geçmektedir.⁴⁶ Mezar taşının tarih kısmı tekrar

⁴⁴ Ergenekon, *Sütçüler Kazasının Tarihçesi*, 37.

⁴⁵ Güzel, “Isparta Seferağa Camii ve Haziresi”, 167

⁴⁶ Ergenekon, *Sütçüler Kazasının Tarihçesi*, 37.

kırılıp atılmış da olabilir. Ancak, dördüncü mezar taşının yanında toprağın üstüne konulmuş olan bu kırık mezar taşı parçasının başka bir mezar taşına ait olması gerekir. Nitekim Emine Güzel de, bunu beşinci bir mezar taşı olarak kaydetmiştir. Mezar taşının bir baş şahidesi bulunmakta olup, sivri kemer formunda bir tepelik şeklinde düzenlenmiştir.⁴⁷ Mezar taşının büyük bir kısmı kırık olduğundan mezar taşının kimliği tespit edilememiştir. Sadece üst bölümü sağlam durumda olan kitabenin okunabilen ilk satırı “fi’t-tarih” şeklindedir.

Sonuç

Sütçüler ilçe merkezinde Osmanlı dönemine ait Musalla, Ali Dede ve Sefer Ağa Camii Haziresi olmak üzere üç tane mezarlık bulunmaktaydı. Bunlardan Musalla ve Ali Dede mezarlıkları halen kullanılmaktadır. İlçe merkezinin girişinde yer alan Musalla Mezarlığı, Sütçülerin en eski mezarlığı olup, Selçuklu döneminden kalma olduğu söylenmektedir. Bu mezarlıkta Selçuklu ve Osmanlı dönemine ait orijinal kitabeli mezar taşı bulunmamasına rağmen, sonradan buraya getirilip aile mezarlığına konulan bir tane Osmanlıca kitabeli mezar taşı vardır. Bu mezar taşı, 1917 yılında Eğirdir Müftüsü olarak görev yaptığı sırada Eğirdir’de vefat eden Hafız Yakup Şükrü Efendi’ye aittir. Ayrıca, günümüzde Musalla Mezarlığı’nda Osmanlı dönemine ait küfeki taşından yapılmış fesli ve kavuklu mezar taşlarına rastlanmaktadır. Bunların çoğu, ilçe merkezindeki Sefer Ağa Camii’nin haziresinden buraya taşınmıştır. Bazılarının üzerinde Osmanlıca ibareler ve vefat tarihleri görülmekle birlikte, zamanla deforme olduğu için okunamaz durumdadırlar.

İlçe merkezinin çıkışında Başkoz mahallesine doğru giderken yol üstünde bulunan Ali Dede Mezarlığı’nda da sadece bir tane kitabeli mezar taşı bulunmaktadır. Günümüzde hala kullanılan bu mezarlıktaki Osmanlı dönemine ait kitabeli mezar taşı, Sütçüler’de nahiye müdürü olarak görev yapan ve 1901 yılında vefat eden Süleyman Hayri Efendi’ye aittir. Mezar taşı, fesli bir başlığa ve nestalik hatla yazılmış uzun bir kitabeyle sahiptir.

Sütçüler’deki Osmanlı dönemine ait kavuklu ve fesli mezar taşları ile kitabeli mezar taşları Sefer Ağa Camii’nin etrafındaki eski hazire alanında bulunmaktaydı. Caminin etrafına park ve yeşil alan oluşturmak amacıyla haziredeki mezar taşlarının bir kısmı ilk defa 1940’lı yıllarda ve geri kalanları da 1970’li yıllarda Musalla Mezarlığı’na taşınmıştır. Küfeki taşından yapıldıkları için birçoğu deforme olmuş durumdadır. Hazirede Osmanlı dönemine ait daha fazla kavuklu ve fesli mezar taşı olmasına rağmen, çok azı kitabelidir. Sağlam mermer taştan yapılan kitabeli olanları, caminin batı tarafında dikili olarak durmakta ve cami haziresinin hatirasını yaşatmaktadırlar. Bu kitabeli mezar taşlarının hepsi de, XVI. Yüzyıla aittir. Mezar taşlarının tarihleri de birbirine yakındır. Hatta kırık olan mezar taşının da aynı yüzyıla ait olması muhtemeldir. Mezar taşlarının iki tanesinde burma sarıklı kavuk türünde başlıklar kullanılmıştır. Kitabelerdeki yazılar sülüs hatla ve kabartma tekniğinde yazılmıştır. Buradaki beş adet mezar taşından birinde kitabenin tamamı kazınma ve kırılma gibi nedenlerle okunamamıştır. Yine başka birinin de küçük bir tepelik kısmı kalmış ve geri kalan kısımları kırılmıştır. Diğer mezar taşlarındaki

⁴⁷ Güzel, “Isparta Seferağa Camii ve Haziresi”, 168.

bazı yerler kırık olsa da, yazı karakterleri ve yazım şekli oldukça net olup okunabilmektedir. Kitabe yazılarının boşlukları ve harflerin çanak ve kuyruk kısımları stilize çiçek ve yaprak şeklindeki bitkisel motiflerle tezyin edilmiştir. Bu mezar taşları, başlıkları, kitabelerdeki metinleri, yazı karakterleri ve süsleme özellikleri itibariyle ülkemizin diğer pek çok bölgesinde görülen Osmanlı dönemi mezar taşlarıyla benzerlik göstermektedir.

İlçe merkezindeki söz konusu bu kitabeli mezar taşları, Sütçülerin tarihi mirasına ait önemli kalıntılardır. Bunların Sütçüler Belediyesi tarafından iyi bir şekilde koruma altına alınması ve gelecek nesillere aktarılması gerekmektedir. Sefer Ağa Camii'nin bahçesinde bulunan kitabeli mezar taşlarıyla ilgili olarak kitabelerin metinleri ve Türkçe anlamları ile birlikte kime ait oldukları ve tarihleri hakkında bilgilerin yer aldığı sağlam ve korunaklı bir tanıtıcı levhanın konulması faydalı olacaktır. Aynı şekilde Ali Dede Mezarlığı'ndaki kitabeli mezar taşının da muhafaza altına alınması önem arz etmektedir. Bu mezarın da sağlam bir şekilde yapılması ve mezarın ayakucu tarafına kitabenin okunuşu ve mevtanın kimliği hakkında tanıtıcı bir levhanın konulması isabetli olacaktır.

Kaynakça

- Böcüzade Süleyman Sami. *Isparta Tarihi* (Haz. Hasan Babacan). Isparta: Isparta Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, 2012.
- Büyükkolancı, Mustafa. *Adada: Pisidia'da Antik Bir Kent*. Isparta: Göltaş Yayınları, 1998.
- Ergenekon, Ali. *Sütçüler Kazasının Tarihçesi, Coğrafi Durumu ve Bir Seyahat İntibahı* (Derleyen: Ahmet Akın, 1970). Bursa: Daktilo edilmiş kitapçık, 1958).
- Ertan, Ömer Ali. *Sütçüler'in Tarihçesi ve Folklorü*. Isparta: Daktilo edilmiş kitapçık, 1996.
- Göksoy, İsmail Hakkı. *Sütçüler ve Yöresinin Tarihi Üzerine Bir Araştırma*. Isparta: Tuğra Matbaası, 1999.
- Güzel, Emine. "Isparta Seferağa Camii ve Haziresi", *Mizânü'l-Hak: İslamî İlimler Dergisi*, 12, (2021), 147-188.
- Hafız Yakup Şükrü Efendi. *İslam'da Avcılık*. Sadeleştiren: Musa Bilgi, Yayına Hazırlayan: Osman Çelik. Ankara: Gelişim Matbaası, 1988.
- Isparta Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü. *Isparta İl Kültür Envanteri (2)*. Isparta: Isparta Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, 2010.
- İnternet Sitesi: <https://www.nufusune.com/sutculer-ilce-nufusu-isparta> (Erişim: 15.02.2024)
- Meşihat Arşivi, MŞH.SAİD,181/35/1-25 (İSAM Kütüphanesi Arşiv Koleksiyonları Ulema Sicil Dosyaları (<http://www.isam.org.tr>).
- Sütçüler Belediyesi Web Sitesi: <http://www.sutculer.bel.tr/sayfa/nufus-idari-durum.html> (Erişim: 03.12.2023).
- Sütçüler Kaymakamlık Dosyası. Sütçüler: Daktilo edilmiş nüsha, 1997.
- Sütçüler Kaymakamlığı Web Sitesi: <http://www.sutculer.gov.tr> (Erişim: 03.12.2023).

Sütçüler Vakfı (nşr.). *Sütçüler'in Sorunları ve Çözüm Önerileri*. Ankara: Sütçüler Vakfı Yayınları, 2005.

Şahin, B. Mustafa. *Sütçüler İlçesi: Tarih, Coğrafya, Folklor Notları*. İstanbul: Tunç Yayıncılık, 2012.

Türk Tarih Kurumu Tarih Çevirme Kılavuzu (<https://ttk.gov.tr/tarih-cevirme-kilavuzu>).